
СОЦІОЛОГІЯ

Шедяков В. Є.

РОЗВИТОК СОЦІОЛОГІЇ ПРОМИСЛОВИХ ВІДНОСИН І СОЦІАЛЬНОЇ ПРАЦІ НА ВИРОБНИЦТВІ: ПЕВНІ ЧИННИКИ ТА ВЕКТОР ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті досліджено тенденції модернізації соціології промислових відносин і соціальної роботи на виробництві під впливом змін глобального масштабу у значенні сфери праці у житті людини, ролі праці інтелектуальної, переформатування уявлень щодо конкретних рис громадянського суспільства та його «соціального клею» – середнього класу. Характеризуються роль та можливості вищої освіти та науки у ВНЗ у контексті процесів модернізації України.

Ключові слова: промислові відносини, соціальна робота, трансформації.

Тривалий час людська праця була визначальним елементом виробництва та соціального життя, надаючи ресурси економічному росту, обумовлюючи якість життя, формуючи цінності та визначаючи конкретні ніші фаховим і соціальним групам. У силу особливого значення трудової сфери для людського життя та існування суспільства її всебічне вивчення почалося давно і плідно триває до сьогодні. Відповідно, соціологія промислових відносин є одним з важливих напрямків соціологічної науки. Об'єкт її досліджень складають соціальні процеси та явища, пов'язані з виробничою діяльністю. Водночас розвиток значення та сфери застосування соціальної роботи – суттєва тенденція нового часу.

Про зв'язок між поділом праці та устроєм суспільства розмірковували ще великі грецькі мислителі, наприклад Платон і Аристотель. У зв'язку з крайнім загостренням соціальних конфліктів, які супроводжували становлення індустріального суспільства, на роль праці в житті суспільства звертали увагу такі видатні мислителі Західної Європи, як Ш. Фур'є, А. Сен-Сімон, О. Конт, К. Маркс, Е. Дюркгейм, М. Вебер, Г. Зіммель та інші. Втім здавна накопичується й досвід соціально відповідального підприємництва. Ще Р. Оуен, а

пізніше Д. Дюранд, М. Сільберт, Д. Дальтон та М. Юнус, довели, що через більшу вмотивованість персоналу та покращення відносин з суспільством соціальна відповідальність навіть з вузько прагматичної точки зору є високоєфективною. Ідеї промислової демократії активно висували та захищали фабіанці. Пізніше ці ідеї були покладені в основу концепцій «капіталізму участі», «партнерських відносин» на виробництві тощо. За Гарольдом Ласкі, зокрема, промислова демократія дозволяє при збереженні принципу приватної власності передання права рішення в багатьох випадках колективам трудящих. Додатковий поштовх розвитку соціології промислових відносин та соціальної роботи на виробництві був пов'язаний з новими рисами соціально-економічної дійсності (спільно з формуванням концепцій «суспільства знань», «інформаційного суспільства», «інтелектуалізації праці» тощо), які підвищували залежність результатів діяльності від її якості.

Методологія вивчення промислової сфери в зарубіжній традиції формувалася під впливом напрацювань Міжнародної організації праці (ILO) та досліджень фахівців сфери IR-HRM (industrial relations – human resources management), які на базі Асоціації дослідження промислових відносин (IRRA) створили Міжнародну асоціацію промислових відносин (IIRA). Причому одна частина дослідників успішно сконцентрувалася на вивченні та вдосконаленні базових характеристик соціальних технологій у процесі виробництва, а інша – на їх адаптації до умов постсучасності або до національної ментальності. У вітчизняній номенклатурно-термінологічній традиції становлення методології відповідних досліджень пов'язане насамперед з іменами О. О. Богданова, Л. А. Беляєвої, О. К. Гастева, Т. І. Заславської, В. І. Ільїна, В. Г. Подмаркова, В. В. Радаєва, Ж. Т. Тоценка, В. О. Ядова тощо. Характеристика пострадянського транзиту в сфері промислових відносин ретельно простежувалася у доробку О. В. Акіліної, Н. Б. Азарової, І. В. Єгорова, В. І. Кабаліної, О. Н. Кузнецової, С. В. Одякова, Г. В. Осова та ін. Соціологія організації плідно аналізувалася А. І. Пригожиним, С. С. Фроловим, В. В. Щербиною, Л. М. Хижняк тощо.

При аналізі, прогнозуванні та подоланні соціальних конфліктів на виробництві методологічної базою можуть бути праці К. Боулдінга, Й. Галтунга, М. Дайча, Р. Дарендорфа, С. Карінгера, Л. Козера, Дж. Г. Скотта, Дж. Тернера; ці процеси також плідно вивчали В. В. Гуляєв, А. К. Зайцев, А. Г. Здравомислов, І. Я. Кисельов, В. І. Жуков, Г. В. Осов, Ю. О. Привалов, С. Г. Клімов тощо.

Втім, велика увага багатьох видатних теоретиків і практиків до трудової сфери життя у життєдіяльності людини та суспільства зовсім не означає вичерпання теми. Навпаки, постає питання подальшого розвитку концептуального рівня осмислення трансформацій у співвідношенні особливостей та можливостей соціології промислових відносин та соціальної праці на виробництві в умовах кардинальних змін сьогодення, авторському підходу до бачення чого присвячена дана стаття. В умовах сьогодення знову наполегливо шукають шляхи підвищення ефективності промислової сфери як важливішої складової розвитку суспільства. Характерно, що широку популярність у світі отримала нині книга колишнього члена правління Бундесбанку та відомого функціонера Соціал-демократичної партії Німеччини Тіло Саррацина «Німеччина самоліквідується», яка присвячена не стільки мігрантам як таким, скільки кризі концепції та практиці welfare state, продуктивності праці та рівню освіти населення. Зокрема, на думку автора, при глобалізації ринку (коли виробництво перетікає в регіони, де праця найбільш дешева) єдиною конкурентною перевагою індустріальної країни з високими зарплатами та вимогливістю персоналу залишаються висококваліфіковані кадри.

Стрімкі трансформації промислових відносин відбуваються насамперед під впливом тиску кризових явищ глобального масштабу на роль праці в життєдіяльності людини, на значення праці інтелектуальної, на переформатування підходів до громадянського суспільства, на зміни в ціннісно-сміслових ієрархіях. Зокрема, гра і навчання виявляються важливими детермінантами процесів праці протягом усього життя (а зовсім не локалізуються у тимчасових інтервалах до неї), змінюючи звичні механізми відтворення та розвитку промислових відносин [1-9].

Крім того, підвищується спокуса скоротити витрати виробництва за рахунок економії на ціні робочої сили, водночас підвищення вимогливості споживачів та інтелектуалізація процесу виробництва об'єктивно створює умови для посилення ролі праці якісної, творчої, розумової, що трансформує забезпечення вмотивованості та керованості.

Давня мрія про повністю автоматизовані («безлюдні») заводи без соціально-трудова проблем виявилася неспроможною. Перш за все виявляється неможливим повністю відмовитися від втручання людини, замінити її творчі можливості, інтелектуальні та емоційні якості. По-друге, проблеми, викликані технологічною жорсткістю, часто виявлялися гострішими, ніж ті, які виникали від зовнішньої нестабільності. Нарешті, нові технології часто сприяли, а іноді просто

вимагали формування менш фрагментарних і більш комплексних кваліфікаційних навичок. Відтак зміна балансу між «живою» та «колишньою», «орієнтованою» працею не призвела до масового витіснення надлишкової робочої сили. Крім того, оновлення обладнання часто закінчується зростанням ролі моделі промислових відносин, що базується на врахуванні «людського чинника», а не навпаки.

Водночас нова система відносин між фірмами «відкриває» кожен з них багатьом іншим, так що вони систематично взаємодіють між собою. На нашу думку, йдеться про кінець «внутрішньокорпоративної автаркії». При цьому кожна фірма повинна створювати та розвивати певні види співпраці та кооперації з іншими аж до інтеграції з ними. Трансформація уявлень про ефективну організацію рішуче змінила уявлення і про розділення функцій і пріоритетів всередині корпорації, і про характер стратегічного партнерства (закріпленого в довготривалих союзах), і про ефективну методологію дій [10-13].

При цьому змінюється співвідношення форм та рівнів соціальності відносин – того, що безпосередньо орієнтоване на відтворення людини як особистості в єдності трьох начал: біологічного (індивід), соціально-економічного (власне людська особистість) і духовно-психологічного (індивідуальність). Соціальні відносини набагато складніші, ніж спрямоване цілепокладання. Відповідно, їх результативне використання часто ґрунтується на інтуїтивному розумінні та на ігрових (своєї і / або чужої гри) взаємодіях. Отже, якщо фізика прагне до причинного пояснення, то соціологія – насамперед до розуміння сенсу процесів. Втім, саме надіндивідуальні, надогоїстичні та інші «трансцендентні» фактори часто виявляються вирішальними на макро- і мікрорівнях. Це вимагає перейти в дослідженні інформаційних взаємодій від абстрактно-спрощеної схеми «людини економічної» до набагато більш повної концепції «людини соціологічної», що дозволяє вивчати промислові відносини на основі соціокультурних стилістики, історичної пам'яті, традицій народу. На макорівні специфіка інформаційної взаємодії соціальних систем і несистемних соціальних цілісності формується через призму співвідношення національних держав і різноманітних наддержавних об'єднань. Етнос часто є самостійною й неподібненою господарською величиною з власною волею, завданнями, звичками. У наявності втілення у системі соціальних взаємодій ідеального, надіндивідуалістичного розуміння людини та суспільства. За ілюзією ж верховенства споживчих інтересів кожного легко помітна жорстка і гранично відчужена воля «техноструктури», що намагається задати

індивідам їх споживчий (редукований до біології) стереотип. А розпад особистості та індивідуальності до рівня індивіда, домінування біологічного над соціальним – це і є деградація людини та етносу. Трансформації фіксуються відмінностями між поколіннями. У соціальному сенсі покоління – одиниця зміни традицій. Тобто якщо люди думають, говорять по-різному та про різне – це означає, що зміна поколінь з їх специфікою ціннісних ієрархій, уявлень тощо відбулася. Водночас характер соціальності ширше представлений у промислових відносинах, ніж у власне трудових: промислові включають весь комплекс проблем і умов, пов'язаних з виробництвом (про більш широкий характер процесу виробництва відносно до процесу праці, часу виробництва, відносно до часу праці писав у «Капіталі» й К. Маркс). Це впливає на високий рівень конкретності та гнучкості промислових відносин та на вимоги до відповідних напрямів соціології та соціальної роботи.

Як будь-яка наука, соціологія промислових відносин, по-перше, аналізує, по-друге, дозволяє прогнозувати і, по-третє, здійснювати корекцію, втручання (як правило, для підтримки бажаних процесів і тенденцій або локалізації і ослаблення негативних) з прогнозованим результатом. Отже, крім функцій аналітичної та прогностичної, вона також має забезпечувати конструктивну дію, здатність до чого передбачає її подальший розвиток зі зміною умов [13-17].

Причому якщо соціологія промислових відносин описує, вивчає, пояснює, дозволяє передбачати і впливати з передбачуваним результатом на особливості поведінки і взаємин між людьми на виробництві, то соціальна робота спрямована на подолання суперечностей, що виникають у процесі життєдіяльності (зокрема і на виробництві). Як відомо, соціальний працівник за родом своєї професії повинен вступати у відносини з приводу виниклих у клієнта (в тому числі, на виробництві) проблем. У цьому сенсі абсолютний пріоритет максими «не нашкідь» передбачає необхідні для ухвалення правильних рішень знання, уміння враховувати конкретні умови і завдання, а також навички дій у стандартних і нестандартних ситуаціях. У більш широкому сенсі соціальна робота може бути визначена як особливий вид діяльності, спрямований на вирішення соціальних проблем окремих особистостей, верств і груп населення, на створення умов, що сприяють відновленню або поліпшенню здатності людей до соціального функціонування [18-24].

Втім соціальна робота органічно поєднує в собі підсистеми: а) соціальну роботу як науку; б) соціальну роботу як навчальний процес, в) соціальну роботу як напрям (вид) практичної діяльності.

При цьому соціальна робота як напрям діяльності з мідисциплінарним характером передбачає дві органічно взаємопов'язані складові частини: теоретичну та прикладну (емпіричну), базується на володінні науково обробленими знаннями (з виділенням закономірностей, принципів, методів тощо) з суспільних, природничих і технічних наук, пов'язаних з головним її об'єктом – людиною як біопсихосоціальною істотою.

Забезпечення використання максимально широкого діапазону у відборі шляхів оптимізації рішень соціології промислових відносин та соціальної роботи на виробництві здійснюється на тлі трансформації моделей та ознак прогресу, підвищення різноманітності забезпечення продуктивності виробництва. Так, наприклад, «горизонтальні» інтереси фіксуються в регіональних домінантах спілок, «ройових» підприємницьких структурах, збільшенні кількості «менеджерських» організацій, посилення впливу соціальних мереж на бізнес і громадське життя. Однак якщо соціальна система володіє цілісністю, то несистемна соціальна цілісність часто її позбавлена: вона – об'єкт свідомо конгломератна, мозаїчний. Якщо перша конституюється соціально-особистим началом, то друга – індивідуально-психологічним. Перша припускає нерівність частин і ієрархію організації, тоді як друга – рівність елементів і гармонію, відсутність задалегідь встановленого масштабу і нормативу. Однак нині ці відмінності зовсім не абсолютні: соціальна система стає особливим типом системного об'єкта, утвореним зовсім не атомами-інгредієнтами, а зв'язками (це вже полісистема). При цьому зв'язку мають імовірнісний, стохастичності характер, їх детермінація не причинна, а найчастіше синхронна. У результаті ця модель типологічно зближується з варіантом несистемної соціальної спільності. Водночас якщо соціальна система завершує історію соціально-особистісної епохи, то несистемна соціальна спільність відкриває епоху індивідуально-психологічну. У період трансформації суспільства їх риси накладаються й перетинаються.

Сьогодні, коли фіксують кризовість становища та світогляду класичного середнього класу (в результаті, наприклад, з'являються заяви, подібні формулам Джонатана Ройча «Захід середнього класу: майбутнє сім'ї, зайнятості та економіки в США» або Джорджа Фрідмана «Криза середнього класу загрожує могутності Америки»), об'єктивно зростають передумови посилення соціальної та економічної ролі своєрідного «соціального клею» для нового середнього класу і тісно пов'язаного з ним науково-інтелектуального потенціалу суспільства. Безумовно, наївно було б вважати, ніби

процеси взаємозалежності, кооперації та глобалізації минуть дрібних товаровиробників – вони масово перетворюються на клітинки технологічних ліній з їх жорсткими вимогами та обмеженнями. Стрімко змінюються і прикмети класичного ринку з вільним ціноутворенням, коли ціну не можна прорахувати наперед, її виявляє лише сам ринок. Та й повністю реалізовувалася абстракція класичного конкурентного товарного ринку лише коротку історичну мить, та й то в дуже обмеженому сегменті товарів.

Проте новий середній клас вкрай неоднорідний. У ньому, поряд з «інтелектуальними трудівниками», помітні «інтелектуальні споживачі». Звичайно, і офісні працівники, і рантє прагнуть до самоназви «креативного класу», однак фактично тяжіють до вибору споживачів (причому благ не тільки матеріальних, а й духовних). Навпаки, науково-інтелектуальний потенціал суспільства формується, розвивається і реалізується навколо стрижня цінностей творчості. Таким чином, якщо для однієї частини нового середнього класу свідомість життя задається споживацтвом, тоді як для іншої – творчістю. Цим визначено реальне протиріччя наших днів. При цьому результати посилення чи ослаблення громадського впливу будь-якої з цих частин швидко позначаються і на інтелектуальному та духовному кліматі культурно-цивілізаційного світу, і на якості життя в ньому, і на його позиціях у глобальній конкуренції, і на ролі у всесвітньо-історичному процесі. Відповідно, вчені для фіксації нового середнього класу використовують то показники споживання (і його можливостей), то діяльнісні характеристики. І результати такого пошуку різні.

Спільні трансформації методології, теорії, практик та технології соціології промислових відносин й соціальної роботи на виробництві суттєво залежать від поєднання рис культури традиційної, модерної та постмодерної; тенденцій глобалізації та стандартизації; підвищення ролі інтелектуальної праці (зокрема у процесі виробництва). Причому зміни у сфері промислової тісно пов'язані з розвитком демократичних інститутів у суспільстві. Неправомірно при цьому зводити логіку змін у промислових відносинах виключно до детермінації культури технологічними інноваціями. Важливого значення набуває вплив саме культурного середовища на появу і сприйняття нововведень техніки та економіки. Гуманізовані технології постмодерну тому не є соціально нейтральними, вже на стадії проектування в них закладається свідомо орієнтація на розвиток і збагачення культури. Безумовно, з одного боку, глобалізація світу підпорядковує загальним процесам всіх, хоча й по-різному. З іншого боку, утопія про «підтягування» світовою

спільнотою аутсайдерів і входження «стрункими рядами» всіх країн в інформаційний світ не виправдалася. Деякі економіки виявляються в інфосуспільстві, другі розташовуються на індустріальній стадії, треті застрягають на рівні аграрно-доіндустріального господарства. Більш того, можна знайти модель успішного існування суспільства на кожному рівні. І, відповідно, модель суспільної злагоди та інформаційної стійкості. До того ж вибір може бути різним не тільки для країн, але й окремих регіонів однієї держави. У світі, як відомо, резонують сонми цивілізацій, соціокультурних стилістика, зведених у культурні світи. Вже дослідження Річарда Хернштейна і Чарльза Мюррея свідчать: показники IQ, емоційного та раціонального сприйняття стабільно різні для індивідів і народів. Тому неможливо або майже неможливо перенести риси соціокультурного середовища, здійснивши культуртрегерський кидок. Жодна система цінностей тепер не може розглядатися як єдино оптимальна та можлива для всього людства. При цьому нові горизонти прогресу відкриваються саме тим державам, де суспільний устрій виявляється здатним максимально забезпечити реалізацію творчого потенціалу громадян на базі звичних їм традицій, відкрити простір соціальної енергії.

Нерівномірність історичного процесу і, як наслідок цього, наявність міжформаційних дій у різні історичні епохи є одним із чинників історичного різноманіття. Інакше кажучи, просторова різноманітність історії доповнюється її нерівномірним розвитком у часі. Зараз під домінантою атрибутів соціальної системи зберігаються соціальна нерівність та ієрархія зв'язків «центр – напівпериферія – периферія» (хоча вони втрачають полярність і явний економізм). Центр оформляється в кілька анклавів, а периферія характеризується не стільки організаційними формами, скільки маргіналізованими масами. Тобто наявні стосунки центру і периферії, але немає чітко їх самих як специфічних структурних рівнів. Причому трансформується і простір зіставлення. Частина колишнього «відсталого Півдня», модернізуючись, «дрейфує» на «Північ», тоді як колишній «Схід» розламається і, відходячи частиною з «Півночі», частково виявляється периферією та напівпериферією, «Півднем».

«Стріла часу» легить все швидше; відповідно, всеосяжні зміни в теорії та практиці як промислової соціології, так і соціальної роботи на підприємстві відбуваються настільки стрімко, що вимагають безперервності процесу освіти та самоосвіти. Отриманої один раз освіти очевидно недостатньо для ефективного освоєння «плинної реальності» нашої епохи. Отже, з трансформацією умов і викликів повинні розвиватися теорія та практика як соціології промислових

відносин, так і соціальної роботи на виробництві. Причому для оформлення «точок зростання» вкрай важливим є функціонування стратегічних союзів на вісі «освіта – наука – виробництво», а в них – місце та умови діяльності представників науки всередині ВНЗ, інколи більш близької до запитів сучасності, ніж схильна до академізму наука фундаментальна [13-17]. Нова система відносин між фірмами «відкриває» кожну з фірм багатьом іншим, так що вони систематично взаємодіють між собою. На нашу думку, було правильніше говорити у зв'язку з цим про кінець «внутрішньокорпоративної автаркії». У сфері праці при трансформаціях суспільного життя і зміні світогосподарських зв'язків, суттєвому перетворенні промислових відносин виявляється недостатність колишньої філософії, методології та практик їх організації та регулювання, відчувається гостра потреба у вдосконаленні управлінської парадигми, зокрема теоретичної бази практичного вдосконалення технологій попередження та вирішення соціальних конфліктів на виробництві.

Відповідно, розвиток дослідження цього напрямку, на нашу думку, передбачає насамперед вивчення системи та підсистем чинників впливу на трансформації соціології промислових відносин і соціальної роботи на виробництві, ретельне виокремлення їх загальних динамік і відмінностей, аналіз конкретних прискорювачів та ускладнень дій механізму позитивних змін в українських умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полякова Н.Л. От трудового общества к информационному: западная социология об изменении социальной роли труда. – М.: Наука, 1990. – 132 с.
2. Предприятие и рынок: динамика управления и трудовых отношений в переходный период (опыт монографических исследований 1989-1995 гг) / Под ред. В.И. Кабиной. – М.: «Российская политическая энциклопедия», 1997. – 424 с.
3. Жадан О.В. Економіка праці і соціально-трудові відносини. – Х.: ХарPI НАДУ, 2008. – 359 с.
4. Производство как общественный процесс (актуальные проблемы теории и практики) / [Отв. ред. В.И. Толстых]. – М.: Мысль, 1986. – 350 с.
5. Агг А. Мир человека как субъекта производства: Критика К. Марксом концепции человека в буржуазной политической экономии. – М.: Прогресс, 1984. – 199 с.
6. Шедяков В.С. Системні основи розвитку трудових відносин // Вісник Київського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. Філософія. Політологія. – 2012. – № 107. – С. 43-46.
7. Шедяков В.Е. Социальность и социализация: роль культуры трудовых отношений в материально-экономическом преуспейании

- цивілізації // АНТРО. Аннали научної теорії розвитку общества. – 2013. – № 1. – С. 79-103.
8. *Шедяков В.Е.* Соціальний аспект організації трудових відносин // Бизнес Информ. – 1995. – № 35-36. – С. 42-44; № 37-38. – С. 41-43.
  9. *Шедяков В.Е.* Хозяйственная эсхатология, или Пора готовиться к неожиданным! // Бизнес Информ. – 1997. – № 20. – С. 5-8; № 21. – С. 7-11.
  10. *Копнин П.В.* Гипотеза и познание действительности. – К.: Наукова думка, 1962. – 182 с.
  11. *Стефанов Н.* Общественные науки и социальная технология. – М.: Прогресс, 1976. – 247 с.
  12. *Лук'янець В.С.* Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури / В.С. Лук'янець, О.М. Кравченко, Л.В. Озадовська. – К.: Центр практичної філософії, 2000. – 304 с.
  13. *Оруджев З.М.* Способ мышления эпохи. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 400 с.
  14. *Оноприєнко В.І.* Соціологія переднього краю досліджень // Наука та наукознавство. – 2008. – № 2. – С. 42-49.
  15. *Дворецька Г.В.* Соціологія праці. – К.: КНЕУ, 2005. – 203 с.
  16. *Шедяков В.Е.* Социология трансформирующегося общества // Бизнес Информ. – 1996. – № 1. – С. 4-9; № 2. – С. 4-9.
  17. *Добренев В.И.* О возможности и необходимости национальной русской социологии // Вестник Моск. ун-та. Сер. 18 «Социология и политология». – 2012. – № 1. – С. 3-32.
  18. *Философия социальной работы / [Под ред. В.И. Митрохина].* – М.: Союз, 1990. – 234 с.
  19. *Пейн М.* Сучасна теорія соціальної роботи. – К.: Либідь, 2000. – 456 с.
  20. *Попович Г.* Соціальна робота в Україні і за рубежом. – Ужгород: Гражда, 2000. – 134 с.
  21. *Управлінські аспекти соціальної роботи / [За заг. ред. М.Ф. Головатого].* – К.: МАУП, 2004. – 368 с.
  22. *Шедяков В.Е.* Социальные технологии управления трудом // Бизнес Информ. – 1995. – №17-18. – С. 5-8.
  23. *Гуляєв В.В.* Соціальні механізми попередження та розв'язання соціально-трудова конфліктів / дис... канд. соціол. наук – К., 2004. – 170 с.
  24. *Одяков С.В.* Трансформация социально-трудовых отношений на промышленных предприятиях постсоветской России / дис. ... канд. социол. наук – Екатеринбург, 2012. – 206 с.
  25. *Малкей М.* Наука и социология знания. – М.: Прогресс, 1983. – 254 с.

26. Якуба Е.А. Проблемы общесоциологического образования в вузах Украины // Харьковские социологические чтения – 1997. – Часть 1. – Х., 1997. – С. 3-6.
27. Онопрієнко М.В. Дорожна карта високих технологій. Історико-наукові та філософсько-наукознавчі аспекти мегатехнологій знаннєвого суспільства. – К.: Інформ.-аналіт агентство, 2011. – 359 с.
28. Жорнова О.І. Поступ вітчизняної вищої освіти в дискусійному контексті сценаріїв майбутнього / О.І. Жорнова, О.І. Жорнова // Гілея. – 2012. – Вип. 66. – С. 539-546.
29. Наливайко Н.В. Глобальные и региональные тенденции развития отечественного образования / Н.В. Наливайко, В.И. Панарин, В.И. Паршиков. – Новосибирск: Изд-во СО РАН, 2010. – 298 с.
30. Шедяков В.Е. Развитие творчества в процессе получения образования и повышения квалификации – условие становления специалиста, формирования современной личности // ВУЗ. XXI век.; Ред. совет: В.В. Бордюже, А.М. Елохов, В.Е. Шедяков и др. – 2012. – № 3. – С. 73-82.

Шедяков В. Е. Развитие социологии промышленных отношений и социальной работы на производстве: некоторые факторы и вектор трансформаций.

В статье исследуются тенденции модернизации социологии промышленных отношений и социальной работы на производстве под влиянием изменений глобального масштаба в значении сферы труда в жизни человека, роли труда интеллектуального, реформатирования представлений о конкретных чертах гражданского общества и его «социального клея» – среднего класса. Характеризуются роль и возможности высшего образования и внутривузовской науки в контексте процессов модернизации Украины.

Ключевые слова: промышленные отношения, социальная работа, трансформации.

Sedyakov V. E. The sociology of industrial relations and social work in production: some factors and vector transformations.

The article investigates the trends of modernization of sociology of industrial relations and social work in production due to changes in the global value of work in human life, the role of intellectual work, reformat views on specific features of civil society and its «social glue» – the middle class. The role and possibilities of higher education and science in the context of modernization of Ukraine are characterized.

Keywords: labors relations, social partnership, civil society.